

Humus

Raul Brandão

Přeložil Juraj Štubner

Román *Humus*, z nějž otiskujeme první kapitolu s názvem Město, je deníkem ze života ospalého městečka na pomezí skutečnosti a snu. Život se tu ze strachu žít s vědomím smrti utápí v bezvýznamnosti, a přesto je neodbytná přítomnost smrti cítit všude. Právě toto město se v románu stane prostorem hledání odpovědi na otázku, co se stane s Bohem, peklem a vůbec vším „nezpochybnitelným“, zanikne-li smrt.

Mesto

13. november

Počujem stále rovnaký šramot smrti, ktorá vytrvalo hryzie a neprestáva...

Špinavé mesto – pusté ulice – dvory s dlaždicami, ktoré povytlačala obyčajná sila trávy – hrad – nedotknuté zvyšky múrov, ktoré ničomu neslúžia: schody vsadené do steny nevedú nikam. Len divému figovníku sa podarilo vtisnúť do škár medzi kameňmi a z nich čerpá miazgu a život. Veža – portál kostola so svätými vo výklenkoch – námestie s rachitickými stromami a pozinkovaným hudobným pavilónom. Nad tým jednotný načernalý tón: vlhkosť prenikla do kameňa, slnko preniklo do vlhkosti. Pavúky v chodbách tkajú nemenné siete z ticha a nudy a neviditeľný popol, mánie, pravidlá, zvyky, všetko pomaly pochováva. Videl som, už neviem kde, v opustenej záhrade – zima a suché lístie – medzi kríkmi krušpánu vysokými ako stromy, žulové sochy, ktorým čas ohlodal tváre. Zodral ich a ich výraz nebol smiešny, ale bolestný.

Bolo cítiť, ako urputne sa snažia vytrhnúť kameňu. Je to tu ako v Pompejách, jeden obrovský hrob: tu boli pochované všetky naše sny... Pod týmito vrstvami všednosti je možno sen a bolesť, ktorým malichernosti a zvyk nedovoľia vyjsť na povrch. Zdá sa mi, že tieto bytosti sú zavreté do schránky z kameňa: možno chcú hovoriť, možno nemôžu hovoriť.

Ticho. Napínam sluch a stále počujem neprestajnú prácu červotoča, ktorý už po stáročia hryzie v dreve a v dušiach.

15. november

Pod týmito strechami, medzi každými štyrmi stenami, sa každý snaží zmeniť život na bezvýznamnosť. Všetka pomätená snaha je táto: zmeniť život na bezvýznamnosť, postaviť pred život múr zložený z malých vecí. Zakryť ho, ukryť ho, zabudnúť naň. Zvoní umieráčik, už nikto nepočuje umieráčik. Smrť sa obmedzuje na obrad, pri ktorom sa ľudia oblečú do smútočného a chodia na kondolenčné návštevy. Keby som mohol, uzavrel by som celý

život do jediného neutrálneho tónu, jediného pachu – zachtliny, a celé mesto do umrlejšej farby pijaku. Bytosti a veci sa pokrývajú rovnakou plesňou ako tajnosubné rastliny, čo náhodne vyrašili v mokrinách. Majú svojho kráľa, svoje vášne a akýsi podozrivý pach. Zo dňa na deň miznú a znovu sa bez zjavného dôvodu objavujú v kúsku vesmíru, ktorý sa im zdá byť celým svetom. Vstrebávajú rovnaké soli, vypúšťajú rovnaké plyny a vyteká z nich svetielkujúci hnis, ktorý možno predstavuje city, neresti a diskusie o nesmrtnosti duše.

Vášne spia, falošný smiech sa pevne usadil, ruky pri vykli robiť každý deň rovnaké gestá. Rovnaká lepkavá pavučina obaluje a znehybňuje, iba jeden zvuk preniká, šramot smrti, ktorá má pred sebou nekonečný čas na to, aby hrýzla. Sú tu nenávisť, ktoré podkopávajú a zakopávajú, ale keďže času je dosť na všetko, každý rok podkopú ďalšiu piad. Trpezlivosť je nekonečná a rozráža zem klinmi: nadobudla farbu kameňa a každý deň o kúsok narastie. Ctižiadost' nezodvihne nohu, kým druhou nestojí pevne na zemi, prefikanosť postupuje a ustupuje a nech akokoľvek napíname sluch, jej kroky nepočuť. Zdá sa, že zákonom života je bezvýznamnosť, to bezvýznamnosť vládne mestu. Trpezlivosť čaká dnes, zajtra, stále, s rovnakým pokorným úsmevom: „Bud' trpezlivý,“ a jej vrtké prsty tkajú sieť zo železa. Niet prekážky, ktorá by ju odradila. „Bud' trpezlivý,“ a obchádza navôkol, vracia sa späť, čaká rok za rokom a hľadá rovnakými očami bez výrazu a s rovnakým vytlačeným úsmevom. Trpezlivosť... trpezlivosť... To lož, tá už je z inej kasty, odieva sa do tisícov farieb a každému je príjemná. „Veru tak... veru tak...“

Zmestia sa sem bytosti, ktoré robia zo života zvyk, a ktoré dokážu pozorovať alebo s ľahostajnosťou a život bez úľaku. A tiež sa sem zmestí táto zmäť trápnosti a skúpych postáv. Býva tu bezvýznamnosť, a dokonca aj bezvýznamnosti čas vtlačí charakter. Býva tu, hneď za stenou kapituly, Svätý, ktorý z času na čas prekoná svoju otupenosť a vykrikuje: „Peklo! peklo!“ Býva tu klobúk, sukňa, úrok a perá. Žijú tu Telesky a Telesky nenávidia Sousovky. Žijú tu Fonsekové a Fonsekové, ako bábiky s vyskočenými kĺbmi, trávajú život poklonkami. Žijú tu Albergarky a Albergarky majú v živote jediný cieľ, každého pol roka sa v záhrade ukázať v nových šatách. Žijú tu tí, ktorí melú, premieľajú, rozomieľajú, žijú tu tí, ktorí sa náhlivo uzatvárajú s nejakou mániou, a tí, ktorí sa nudia deň, týždeň, rok, až kým nepríde pokojná hodina zeme alebo strašná hodina smrti. Bývajú tu tí, ktorí bohatnú v prítmí obchodov, kde tovar skamenel. Žije tu sebeckto, ktoré zo života robí kuklu a ctižiadost', ktorá sa zžiera, sedí doma a škrípe zubami, a to naplní život nevraživosťou, po roku úskokov

strávi ďalší rok úskokmi. V strmej kôrnatej uličke, prevlhutej aj uprostred leta, žijú stareny, ktorým už zostávajú len slová, opantané, živé, bláznivo posadnuté mačacím zlatom, ktoré naplní celý ich svet. Z jednej strany tu žije úžas a strom, z druhej absurdnosť. A všetci svorne od seba odstrkujú a odháňajú život. Žije tu Dona Engrácia a Dona Knižnica. Žije tu Teleska, čo celý život iba leští nábytok, sama a zavretá s blyšiacim sa nábytkom, možno zvyškom sna, na ktorom zúfalo lipne a stareny, len poklonky, len zaslinené brady, len nevraživosť. Mať svoju mániu a zaťať na ňu myslieť! Chovať ju. Mať svoju mániu a vidieť ju rásť ako dieťa!... Žije tu Dona Restituta, stále prikyvujúca životu a Uršula, ktorej životným poslaním je rozosmievať druhých. Každý deň si ich berie smrť, každý deň zvoní umieráčik. Čaká ju ničota a Dona Prokópia živa, ako keby pred sebou na spánok nemala večnosť, a Dona Prešťastná žiarli na perá Dony Knižnice. To všetko sa deje, akoby to všetko vôbec nebolo dôležité, to všetko sa deje, akoby to všetko nebola dráma a všetky drámy, minúta a všetky minúty. Žije tu Dona Hermengarda a Dona Penaricia – mánia! mánia! mánia! – dnes, zajtra, stále – a smrť hrá s mechanickou pravidelnosťou kyvadla. Všetci títo ľudia užívajú život, ako sa užíva malichernosť. Tu prichádza Adélia... Timotea, keby mala otráviť mesto, otráвила by ho po kvapkách. Sú takí, čo sa odierajú, tak ako kameň o kameň. Prokurátor Félix nevy pustí slovo, ktoré by predtým starostlivo nezážil a v pracovni skladuje stohy zaprášeného papiera s dejinami zárobku, života a smrti niekoľkých generácií. Prísny Eliáš nechá matku umrieť od hladu a každoročne dáva milióny reálov na chudobince. Nastavuje si svedomie tak, ako sa ňaťahujú hodinky. Dlhý sú dlhy. Riadi sa pevnými pravidlami. Aby nevidel nebo, skrčí sa nad účtovné knihy, na jednej strane Má dať, na druhej Dal. Anakletova dráma je dráma dôstojná, dráma podvojne zaúčtovaná, v najprísnejšom poriadku, v najprísnejšej počestnosti.

Zmestia sa sem pomätené stareny, ženúce sa za úrokmi, vášňami či prostými malichernosťami, rozplývajúce sa v éteri a ihneď nahrádzané inými starenami s rovnakými či inými perami na vysokých klobúkoch, s rovnakými či inými smiešnymi malichernosťami, smradľavé a maniakálne. Muži, na ktorých sa celý život po troškách lepila lož, pripravení do hrobu – a Gabiru a jeho sen. Zmestí sa sem nebo a pletkárky so svojimi poklonkami, smrť a partia karát. A zmestí sa sem aj jedna stará slúžka, ktorú mám stále pred očami. Neschádza mi z mysle. Ťaží. Poslúcha. Slúži všetkým ostatným starenám. Joana je stará hlupaňa.

Najprv slúžila tu v meste, potom v hlavnom meste. Slúžila exotickému antropológovi, ktorý vyhodil sto mi-

liónu
síruj
môe
žila s
šaty
haju,
ustro
kúsol
vedat
ryhy,
kôre
kosť,
prirov
berá r
zimy,
rajú ju
prišla
nie. D
o ktor
už nec
stihne
Niekt
je Joar
ošklivo
Je st
nosiť b
chodiť
základe
leby a
hým za
k cudzí
oddaní,
z nich u
ju okres
malá pr
búcha p
tam sú c
je táto p
toch: „Z
střha a s
ným okc
čochvíla
vaní dom
Dony He
Ťažko
zachová
roztvorer
horší – d
záhyby, r

liónov na zbierku lebiek a o ktorom Joana hovorila, masírujúc mu opuchnuté nohy: „Tento pán je druhý Camões!“ Slúžila Done Hermíne a Done Hermengarde. Slúžila s roztrhanou sukňou, ruky špinavé od prania, za staré šaty a šesťtisíc reálov. Umývala, drhla, smrdí. Slúžila hurhaju, chudobe a smiechu, ktoré kráčajú na smrť slávnostne ustrojené, s opereným klobúkom na hlave. Kto by chcel kúsok po kúsku vyrozprávať jej príbeh, stačí mu vypovedať, ako sa jej ruky deformovali, ako sa na nich tvorili ryhy, hrče, šupiny, ako sa jej ruky stále viac podobali kôre stromu. Rozpukal ich mráz, prenikla do nich vlhkosť, stvrkli od dreva, čo nalámala do pecí. Vždy som ju priravňoval k jabloni na dvore: je nevinná a užitočná a zaberá málo miesta, a niet jari, v ktorej by nevydala nehu, ani zimy, kedy by nepriniesla plody. Derie ju život, rozožierajú ju slzy a ona tu stojí, presne taká, aká bola v deň, keď prišla k Done Hermengarde. Je na smiech a na zaplakanie. Deti jej nadávali – a ona zbožňovala deti. O chorých, o ktorých sa už nik nechce starať, sa stará Joana. Nikto sa už nediví – ani ona sama – že Joana vydrží a ráno ju zastihne na nohách, štiepa drevo, rozkladá oheň, hreje vodu. Niektoré bytosti sú stvorené len na hrubé práce. Zvnútra je Joana samá neha, zvonku je Joana sčernená. Rovnaká osklivosť halí kamene. Halí aj stromy.

Je stará, vysoká a vyschnutá, s plouchou hrudou. Zvyk nosiť bremená na hlave ju narovnal ako kolík, zvyk veľa chodiť jej zodral chodidlá: ťažné zviera stojí na pevných základoch. Vyzerá ako muž s ušami odstavajúcimi od lebky a nevinnými zvieračimi očami. Je z tých, ktorí druhým za biedny plat zo seba dajú to najlepšie, prilipnú k cudzím deťom a oplačú všetky nešťastia. A navyše sú oddaní, starajú sa o deti, a keď ich pošlú preč, pretože z nich už nie je úžitok, rozplačú sa na schodoch. „Treba ju okresať,“ prehlásila Dona Hermengarda, keď jej ako malá prišla do domu. Kreše ju. Hlboká noc a už zhora búcha palicou o dlážku, volá ju. „A ak sa ti nepáči, marš, tam sú dvere.“ Ale ona prilipne. Nikdy nemala pána, ako je táto pani. Zbožňuje ju. Po rokoch hovorí o buchňatoch: „Zaslúžila som si.“ Už ju netreba volať: Joana sa stíha a skáče na nohy, hlboká noc, noc čierna, spí s jediným okom zavretým a druhým otvoreným. Stará, hlúpa, čochvíľa otvára oči, inštinktívne napína sluch v očakávaní domnelého príkazu: neustále počuje, ako ju volá hlas Dony Hermengardy.

Ťažko je pochopiť, že po celom tom živote si táto žena zachováva nedotknutú nevinnosť dieťaťa a údiv široko roztvorených očí. Pády, hlad, chlad chudoby – ten najhorší – doráňaná, v hrubej vlnenej sukni, na krku hlboké záhyby, ruky rozpraskané od umývania riadu, a predsa

jedna vec, ktorú nemožno vyjadriť slovami, zajaknutie, smiech... Vmiesila do života nehu. Vmiesila do toho svoj vlastný život. Zohriala to dychom.

Má ruky ako peň.

16. november

Stále rovnaké, opakujúce sa veci, rovnaké slová, rovnaké zvyky. Sú chvíle, keď ma truhla na chrbte galícijského nosiča privolá späť do skutočnosti, k údivu. Ihneď odvrátim zrak, náhlivo sa vrátim do malého domáceho života. Predstieram úsmev a zabúdam. Všetci ľudia sa snažia vytvoriť atmosféru, ktorá by ich vytrhla životu a smrti. Sen a bolesť sa zahalia do kameňa, vedomý život je groteskný, ten druhý je podkopaný. Premiľajú dnes, zajtra, stále, rovnaké všedné slová, aby nevyslovovali slová, ktoré sú definitívne. A keďže existencia je monotónna, času je dosť na všetko, čas trvá stáročia. Tak sa pomaly tvoria chrasty: vo vnútri každej bytosti, tak ako vo vnútri každého domu zo žuly pokrytej vrstvou liadku, v tme a tichu vášne tkajú siete z tmy a ticha. V ospalom obchodíku, za hracím stolom s kockami, otca strieda syn. Chcem odolať, prepadám sa. Začínam chápať, že to zvyk urobil môj život znesiteľným. Niekedy sa budím s výkrikom: „Smrť! Smrť!“ a márne sa snažím odstrčiť ten hlúpy hrot. Plačem nad sebou ako nad prázdny hrobom. Ach! ako život ťaží, ako táto jediná minúta so smrťou na večnosť ťaží! Aký je honosný život nudný a zbytočný. Nedeje sa nič, nedeje sa nič. Každý deň hovoríme tie isté slová, zdravíme sa s rovnakým úsmevom a strúhame rovnaké poklonky. Kamenejú pomaly nazhŕňané zvyky. Čas melie: melie citlivosť a žľč a robí postavy grotesknými. Nie roky, ale stáročia trvá táto partia karát – a gestá sú pomalšie a pomalšie. Odkedy je svet svetom, stareny sa hrbia nad rovnakým hracím stolom. Táto banálna hra sa hrá v trojici – je to hra smrti... Svietnik ožaruje a tieň ohlodáva rysy tváří, vznešená Teodora, Adélia, Eleutéria z Eleutérií, farár. V prítmí sa črtajú ďalšie nerozhodné pozorné postavy a ešte hlbšie v prítmí ďalšie neviditeľné postavy, pozorne sledujúce trpezlivú hru. Všetci dospievame k bodu, kedy sa život vyjasňuje svetlom z pekla. Ani jedna z nich však neriskuje definitívny krok. Zvlhnutá tma chutí dobre a čas plynie, čas ich ohlodáva tak, ako liadok ohlodáva tváre svätých v ich výklenkoch. Ak beznádej rastie, nepremieta sa do slov. Mesto sa pokrýva rovnakou plesňou. Kúsok po kúsku aj Teleska zabudla na sen a bez toho, že by ich videla, drhne ligotavé kusy nábytku. Dona Prokópia nenávidí Donu Knižnicu, ale ani ona sama nevie, čo je za touto nenávisťou, ktorú zadržáva peklo. Všetci ľudia si zvyknú na život. Zabiť by

som ju zabil aj ja, ale bráni mi niekoľko slov. Bráni mi tiež jedno nič... Stareny časom nadobudli rovnaký výraz, časom sa začali báť rozuzlenia. Zhrbené nad stolom, postavy sa ani nehnú. Nehnú sa ani ostatné postavy, obostreté tmou, a mňa nezaujímajú farárove slová: „Hrám,“ ani to, čo Adélia potichu povie Eleutérii tak, aby ju strašná starena počula: „Tá naša Teodora je čoraz driečnejšia!“ Nie, mňa zaujímajú tie neviditeľné postavy: bolesť týchto nehybných postáv a nad nimi ešte iná, väčšia postava, ohnutá a pozorná, ktorá už stáročia čaká na rozuzlenie.

Život je fiktívny, slová stratili skutočnosť. A predsa, tento fiktívny život je jediný, ktorý dokážeme zniesť. Sme tu ako ryby v akváriu. A hoci cítime, že vedľa nás je ešte iný život, ideme až do hrobu bez toho, aby sme si ho všimli. A nielenže tento obludný a groteskný život je jediný, ktorý dokážeme žiť, je tiež jediný, ktorý beznádejne bránime. „Veru tak... veru tak...“ Všetci tu hráme divadlo. Všetci tu po boku smrti a úžasu hráme karty. Všetci tu zabíjame čas. Tento krok je jedinečný a jediný, a my ho robíme, akoby to bola bežnosť. Pozrite, vidno odtiaľto celé mesto... Tam je Adélia, Pires a Piresová ako voskové figuríny. Nik sa nehybe. V jednom tmavom kúte sesternica Angelika nezdvíha hlavu od pančuchy, ktorú pletie. Prežula tolko závidi, až stratila reč. Prinesú čaj, vypije čaj a hneď sa sklóni späť k pančuche, z ktorej každý deň láskavé ruky uvoľňujú očka, len aby sa ona, hneď ako vstane, mohla opäť pustiť do práce. Deň – mesiac – storočie, a len neviditeľné kyvadlo sa hojdá sem a tam s rovnakou neľútostnou pravidelnosťou – k smrti! k smrti! k smrti!

Obmedzujeme život na túto bežnosť... Vybudovali sme vedľa neho iný falošný život, ktorý nás nakoniec ovládol. Všetci hovoria o nebi, ale kolkí prešli svetom bez toho, že by sa pozreli na nebo v celej jeho hĺbokej, v jeho strašnej skutočnosti? Jeho meno nám stačí na to, aby sme sa s ním vysporiadali. Nik z nás si nevšima, čo je za každou slabikou: zahrabávame duše do zbytkov, do slov, do popola. Vybudovali sme scény a uzniesli sme sa, že život sa bude riadiť určitými pravidlami. Toto je svedomie – toto je nekonečno... Všetko je zatriedené. V skutočnosti hráme karty medzi životom a smrťou, operajúc sa o slová a zvuky. Určite existuje akási vec zvaná povinnosť, iná zvaná česť, ďalšia zvaná svedomie, ale používaním stratili zmysel. A tiež ešte existuje iná, zvaná pud, ktorá vôbec nie je dôležitá... To všetko sa stáva strašným katafalkom so zbytočnou strieškou a plachtou, ktorý je nám nevyhnutný pre život. Ak sa len dodržia isté rituály, alebo zachovávajú isté formulky, možno byť zlodejom a svedomitým poctivcom – oboje naraz. Čestnosť tohto muža sa zakladá na prvotnej hanebnosti. Zišťnosť a náboženstvo,

chamtivosť a zábrany, česť a zišťnosť môžu byť v jednom dome, oddelené tenkými priečkami. Teraz je na rade česť – teraz peniaze – teraz náboženstvo. Všetko sa zmesť, ešte iné rozmanité veci sa zmesť. S trochou šikovnosti sa pre ne v dobre vychovaných dušiach vždy nájde miesto.

Anakleto si všetko vedie presne a starostlivo, úcty, knihy, zábrany. Nikdy ženu - nemôže ju ani vidieť - nevyhodil na ulicu, pretože je to proti zásadám spoločnosti. Nikdy ju neopustil, pretože mu to zakazuje cirkev. Nikdy voči nej nepochybil v úcte, poriadku a postupe. Celé námestie naňho hľadí s úctou, cirkev naňho hľadí s úctou. Boh naňho hľadí s úctou. Čo viac chce tento tragický tieň, ktorý sa ani neodváža postávať, a ak plače – plače vo vnútri? Všetci snímajú klobúk pred donou Knižnicou, ktorá na leme košele nosí rodový znak vždy, keď sa púšťa do svojej dobročinnnej misie. Chudobní ju oslavujú, cirkev oslavuje jej zbožnosť, ktorá znova a znova hľadá biedu, aby jej darovala tri medené. Je prvá na každom zozname milodarcov (po práve jej vyhradzuje toto miesto). Tam je, na samom vrchu všetkých prispievateľov: Dona Knižnica Knižničná: tri strieborné, šesť strieborných, zlatý. Synovia ju zbožňujú, úctyhodný Eliáš de Melo a neskazený Meliáš de Melo. Ale úcta k rodičom trvá, len kým si rodičia ctia záujmy detí. Istotne je tu akýsi morálny zákon, ale vždy sú za ním hladné ústa, ktoré ho hlásajú... Všetko má svoje medze. Dona Leokádia je z inej kasty. Chápe milosrdenstvo inak. Všetko rieši podľa svojho svedomia, vždy sa správa podľa svojho svedomia, nad všetko kladie svoje svedomie. Je hrabivá a skúpa, vzala si domov sirotu, ktorú živí, a ktorá jej obväzuje nohy. Prokurátor Félix chodí s dojatím každý piatok na sväté prijímanie, veriaci až do špiku kostí vždy, keď sa blíži k Sviatosti oltárnej, každý týždeň s veľkým šťosom papierov od štátu a s odobrením zákona zažaluje zopár nešťastníkov. Je to preňho otázka pečiatok. Len Svätý káže stále hlasnejšie: „Peklo! Peklo!“ Tak ako svätý Augustín, aj on mal ženu a dieťa, tak ako svätý Augustín, aj on ich zavrhol. *Intrinsecus oculatum*, Svätý vidí len dovnútra. Život neexistuje, existuje len večnosť. Ešte po stotisíc rokoch odsúdenca pália plamene tak ako v hodinu, keď do pekla vstúpil. Podozrieva seba i ostatných a stále rovnako beznádejne opakuje: „Peklo! Peklo!“ Ale existuje peklo?

Nik z nás nevie, čo existuje a čo neexistuje. Žijeme zo slov. So slovami ideme až do hrobu. Podrobujú si nás, ovládajú nás. Vážia tony, sú pevné ako hora. Slová nás uztvárajú do seba. Slová nás vedú. Ale sú chvíle, keď je každý odrazu raz tak veľký, sú chvíle keď sa mi život javí byť osvetlený iným jasom. Sú chvíle, keď každý kričí: „Ja som nežil! ja som nežil! ja som nežil!“ Sú chvíle, keď znena-

jednom le česť – stí, ešte ti sa pre o. o, účty, eť - ne očnosti. z. Nikdy Celé ná - s úctou. tragický - plače ižnicou, sa púšťa í, cirkev edu, aby me mi- Tam je, ňižnica Synovia ený Me- si rodi- kon, ale etko má e milo- lia, vždy lie svoje u, ktorú x chodí ci až do ždý týž- ním zá- ázka pe- lo!“ Tak ko svätý n, Svätý večnosť. tak ako i ostat- Peko!“

jeme zo i si nás, nás uza- je každý javí byť „Ja som l znena-

zdajky objavíme väčšiu postavu, ktorá nám naháňa strach. Život je len toto? Akokoľvek chcem, nemôžem sa zbaviť malých činov, smiešnych malicherností, nedokážem sa zbaviť hlúposti. Musím zniesť túto myšlienku a súčasne toto komické gesto. Vedľa života a smrti musím vyzerat groteskne. Dokonca aj keď som sám, je môj smiech hlúpy. A som sám s nocou. Za tamtou stenou je nekonečné nebo. Aby som neumrel od údivu, aby som to uniesol, aby som nezostal sám s bláznom, vymyslel som bezvýznamnosť, slová, česť, povinnosť, svedomie a peklo.

A predsa nám pomáhajú práve slová, aby sme sa mali čoho zachytiť.

Je to teda svet formuliek, ktorému sa podriaďujem ja, a ktorému sa podriaďuješ ty? Bez neho by sme nemohli existovať. Keby sme uvideli, čo je za tým, nemohli by sme existovať. Náš svet nie je skutočný, žijeme vo svete, ako mu ja rozumiem a ako ho vysvetľujem. Nemáme iný. Je to neodbytný hlas mŕtvych, ktorý nástojí a vnucuje sa nám. Hlbšie: existujú len odrazené zvuky. Istotne sme len ozve-

nami. V skutočnosti vidieť nemôžem, ja vidieť nechcem! Mesto sa riadi stáročnými zvykmi a pravidlami – ale za scénou, ktorou sa obklopujem, je ešte iná, nesmierna vec. Len aby som z nej nemal strach, stvoril som toto všetko, Svätý stvoril peklo, aby ju nevidel. Je ešte iná, roztrhaná a bolestná vec. „Hrám!“ Cítim sa byť stále zbytočnejší, slová sa mi zdajú stále ošúchanejšie. Táto groteskná postava nie je moja postava. Svätých vo výklenkoch ohlodal liadok, ohlodal ich tiež sen... Zhrbený nad hracím stolom, opakujem stále tie isté zbytočné gestá, aby som neprepukol v krik. „Hrám!“ To preto, aby sme predstierali, že nezáleží na tom, čo nás obklopuje, že sme zvyknutí na to, čo nás obklopuje, že sa usmievame na to, čo nás obklopuje! Tam je smrť – tu je život – tu je úžas – a len malichernosť dokáže zapustiť hlboké korene.

20. november

Zatváram oči. Dážď sa neprestajne valí z neba a v kalnom svetle stále vidím mesto s rovnakými múzejnými postavami, sediacy v rovnakej miestnosti... Bezvýznamnosť, bezvýznamnosť, bezvýznamnosť. Okované dvere, ktorých pánty vŕzgajú ako dvere väzenia, fasády s rozbitými sklami a jedna, dve, tri prekrývajúce sa vrstvy prachu. Prízemné obchody, ktorých vlhký dych preniká až do kostí... tak ako všetky duše, všetky okná sa zadrhávajú a čas nahrádza jednu postavu ďalšou postavou, jeden kameň ďalším kameňom. Staviam si ich pred seba do radu aj s ich ošúcha-

nými klobúkmi, komédiami a mániami. Skúmam. Vidím, ako z hlbký stáročí prichádzajú gestá, poklonky, činy. Toto je nič – je to triviálne a každodenné. Je to zdanie.

Celé mesto je len prelud. Lepšie: celý život je len prelud.

Za týmto mestom je iné väčšie mesto. Pomalé navyknuté gestá a polotieň aj za plného svetla mi zastierajú zrak. Na každú bytosť napadala vrstva prachu. Mesto je toto – a mesto nie je toto. Čo mi záleží na Adélii, na dni zá- visti, dni pritakania, úsmeve, sline v kútiku, poklonke za poklonkou? Za touto lakomou starenou sa hýbe iná sta- rena. Podpísané zmenky, odmietnuté zmenky tohto stvo- renia, pohrúženého do seba, drobné zveličenia, všetko má iný význam. Skutočnosť je prefíkanosť, lešť, ktorú každý vkladá do hry. Niet starien s kartami v rukách. Len pýcha, nadutosť, trpezlivá závišť. Len úmysly, opatrnosť tých, čo kráčajú po špičkách. Len sily a skúsenosti, la- komstvo a lešť. Všetky slová majú okrem banálneho vý- znamu ešte ďalší význam, ktorý každý váži a vypočítava – a iný vyšší význam. Sú slová, ktoré si žiadajú odmlku a ti- cho a sú slová, ktoré treba hneď zasypať inými slovami. V tomto mužovi, ktorého každý pozná, striedmom, uspo- riadanom, metodickom, sú prinajmenšom dve bytosti. On a blázon, ktorý umrel na svoje grimasy. On a blázon, kto- rého dokáže potlačiť len silou presnosti. Táto starena nie je tá starena, s ktorou sa stretávame – je iná. Konať zlo ju stálo mnoho síl, nikdy sa jej to nedarilo. Ak sa o to po- kúsi, musí počítať s tým, že si v tom sama zabráni. Je to hádka, ktorá nekončí, plná horkosti, pokánia – a nakoniec neuskutoční pravú katastrofu, ktorá by ju urobila veľkou. Zhrbená pred kozubom, prehrabáva stále ten istý studený popol.

Všetci sa bránia. To preto je určitá veľkoleposť v tom, že sa každý deň opakujú tie isté veci. Človek žije z detailov a mánie majú obrovskú silu: to ony nás držia pri živote.

Lepšie sa prizriem mestu... Surový kameň a gaštanové drevo, stavby čo vydržia stáročia. Dláždené ulice, zákutia, kam nikdy nevstúpilo slnko. Masívne steny. Ticho a vlhko až do špiku kostí, pomalé gestá, usporiadané zvyky. Jedna z ulíc vedie až dolu ku kostolu z tesaného kameňa. Ob- rovská stavba sa vtláča do ulice, kde kroky majú svoju ozvenu. Rastú tu rastliny, ktoré vídať na hrobch a tieň vpitý do múrov chrámu dýcha storočnou zatuchlinou. Zá- klady naháňajú strach, trámy jedinej budovy by vystačili na celú štvrť. Do všetkého sa zažral liadok, ziskuchtivosť a nenávisť. V tom všetkom je spleť zbytočnosti, viery a sna. Všetko je tu zamurované na stáročia. Každý trám bol za-

sadený s presným osudom, každý kameň bol položený nie preto, aby sa naň postavila stena, ale aby sa naň postavila myšlienka, život, duša – všetko to má na sebe vrstvu plesne a je nasiaknuté beznádejou. Dokonca aj hrobky boli postavené na večnosť. Kameň, keď je raz vytesaný, sa stáva výrazom. Vstupujem do katedrály. Ticho a vôňa hnijúceho lesa. Dlaždice sú z jednej strany zodraté krokmi živých a z druhej dotykom mŕtvych. Všetko sa otáča okolo rovnakej myšlienky. Kameň sa rozmrví, ale ja pozorujem, ako žije, s národom sôch hore, s národom mŕtvych dole. V základoch jedna generácia, ďalšia generácia, hnijú v tej istej zemi, miešanej a prevracanej. Vonkajšia časť je úchvatná, podzemná časť je ešte úchvatnejšia. Je jediným koreňom, ktorý zostáva neporušený.

Nekráčajú tade to len živí – kráčajú tu aj mŕtvi. Mesto je zaludnené tými, ktorí sa zmietajú v prechodnej a matnej existencii, a inými, ktorí sa vnucujú, akoby žili. Všetko je previazané a pomiešané. Nad domami je ešte iná stavba, a duchovný trám, v ktorom hľodá červotoč, spája všetky obyčajné stavby. Márne každý deň zaháňame mŕtvych – mŕtvi sa nám každý deň miešajú do života. A nepúšťajú nás.

Lepšie sa prizriem tajnému životu a podzemnému životu. Chápem, aké ťažké je žiť každý deň a každú hodinu, ako naprieč všetkým musíme sledovať neviditeľnú niť – a byť neotesaní a usmievať sa. Ničí ma akási vyššia sila a so všetkými ranami a všetkými neresťami, s biednym životom a každodenným životom, s ničotou, so zodratým klobúkom, žlčou a octom sa musím ohýbať pred vecou, od ktorej ma delí len tenká priečka. Všetko, čo robím, je len napodobenina. Keď hovorím, keď mlčím, keď sa smejem, je tam vždy ešte iná vec. A hovorím hlasnejšie, pretože počujem, ako sa hýbe... Všetci znášajú každodennú drámu, popolavú každodennú šed', bolesť a opotrebovanie, a to všetko ich mení na smiešne ošúchané figúrky. Všetci znášajú veci, od ktorých starnú, a ktoré ich pripravujú do hrobu, zisťnosť, závisť, ctižiadnosť, telesnú bolesť. Každý deň Dona Hermengarda trpko znáša rodový znak Dony Knižnice, Onuca každý deň hlboko dumá vo svojej vznešenosti a obe znášajú horkosť, ktorá sa po troškách usádza v dušiach. A pri tom všetkom je tu ešte jedna ozrutná vec, ktorá s nami vstáva a zaspáva, nikdy sa od nás nepohne, o ktorej nik nehovorí, a s ktorou musíme

chtiac–nechtiac spolunažívať, chtiac–nechtiac pred ňou musíme byť obyčajní a skrývať sa, predstierajúc, že ju nevidíme. A s ňou pri čele postele...

Za bezvýznamnosťou kráčajú nebesá, svety, zlatisté vlny. Kráča beznádej. Kráča dravý pud. Za tým kráčajú hromady slnc a skál a mŕtvi živší, než keď boli nažive. Za tenkou priečkou a za slovami kráčajú Život a Smrť a ďalšie strašné postavy. Za slovami, ktorými sa klameš, ktorých sa držíš, za čarovnými slovami, cítim zúrivosť a frenetickú vec, úžas, zmätok, bolesť, príšerné slepé sily.

Sú chvíle, v ktorých, keby zo života zmizli slová a bezvýznamnosť, by zostal stáť len úžas.

Len bezvýznamnosť nám umožňuje žiť. Bez nej by sa blázon, ktorý v nás kričí, už dávno zmocnil sveta. Bezvýznamnosť potláča hroznú silu.

Aby sme nevideli, aby sme nepočuli, to preto sa hrbíme nad hracím stolom. Aby si nepočul sám seba, aby si nevidel, čo ťa derie každú minútu a každú hodinu, to strašné opotrebovanie, ktoré necítiš, a ktoré ťa vtisne do nenávytnej šablóny a ponorí ťa do hlbokého ticha. Opotrebovanie každou chvíľou. Derie nás, žerie nás. A každý deň sa budíme starší, každý deň sa budíme zbytočnejší. Každý deň sa budíme plnší žlče. A každý deň, s poklonkami, bez výkrikov hrôzy, sa hrbíme nad týmto hracím stolom, nevidiac, predstierajúc, že neexistuje úžas vedľa nás, ani horší úžas, ktorý si nesieme v sebe. Hovorí sa tomu každodennosť. Nie je to ani trochu dôležité. Plníme tým život, až kým nedôjdeme k smrti. Tento hrací stôl je naša obyčajná existencia, každodenný život, vedľa ktorého cvála iný život. Nedeje sa nič! nedeje sa nič! V lete nás dusí horúčava, v zime rovnaký oblak prenikne do žuly a oslabuje, leptá, rozpúšťa stĺpiky okien, chatrče a olivovník na námestí, len kmeň a dva popolavé lístky. Dokola kruh z hôr, holých a pozorných, čaká na tragédiu - a hory neustupujú. Niekedy, v samote, ktorá je v noci raz toľká, padajú z výšky katedrály údery zvona, úder za úderom, ticho za tichom. Ten zvuk prenesmierne ťaží.

Všetci tu čakáme na smrť! všetci tu čakáme na smrť!

Originál: Brandão, Raul. Húmus.

Lisboa: Frenesi, 2000. 9–25.

Medailonky autora a prekladateľa naleznete na straně 27.